

ዳኞች - ተገኔ ጌታነህ

ሐገሥት ወልዱ

ብርሃኑ አመነው

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች፣ ወ/ሮ አባዲት ለምለም የቀረበ የለም

ተጠሪዎች፣ 1. የዛለአንበሳ ከተማ አስተዳደር ጽ/ቤት ወኪል አለምፀሐይ ግርማይ ቀረቡ

2. አቶ ብርሃን ዘረፈ በሌሉበት

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ቤትና ቦታን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በምስራቅ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአሁኑ አመልካች በአሁኑ ተጠሪዎች ላይ በመሠረቱት ክስ መነሻ ነው። የክሱ ይዘትም ባጭሩ፡- በአግባቡ በዛለአንበሳ አስተዳደር የታደሉትን በራሴ ተጨማሪ ገንዘብ ደግሞ የሰራሁትን በስሜ በርዕስተ መዝገብ የተመዘገበውን ቤትና ቦታ አስተዳደሩ ነጥቆ ለአሁኑ 2ኛ ተጠሪ የሰጣቸው መሆኑን ገልፀው ገንዘቡና ቤቱ እንዲመለስላቸው ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። የአሁኑ 1ኛ ተጠሪ ለክሱ በሰጠው መከላከያ መልስ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያና የፍሬ ነገር ክርክር አቅርቧል። በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያቀረበውም አመልካች ቦታና ገንዘብ የተሰጣቸው በጦርነት ምክንያት ቤት ስለወደመጣቸው መንግስት ምትክ ቦታና ገንዘብ እንዲሰጥ በአስተላለፊው አስተዳደራዊ ውሣኔ በመሆኑና ይህም ውሣኔ ፖለቲካዊ በመሆኑ በፍርድ ቤት ሊታይ እንደማይችል በመግለፅ አመልካች ክስ ለመመስርት የሚያስችላቸው ሕጋዊ ምክንያት የሌለ መሆኑን ያሳያል በማለት ያቀረበው ክርክር ሲሆን በፍሬ ነገር ደረጃም የአመልካች ጥያቄ በአስተዳደሩ ተጣርቶ ቤትና ገንዘብ ከመንግስት ሊያገኙ የማይችሉበት ምክንያት በመገኘቱ ውድቅ የሆነ መሆኑን ጠቅሶ ተከራክሯል። የአሁኑ 2ኛ ተጠሪም ቤትና ገንዘቡን የመንግስት አስተዳደር አካላት በሰጡት ውሣኔ መሠረት የተሰጣቸውና የተረከቡት በመሆኑ ሊከሰሱ እንደማይገባ ገልፀው ክሱ ውድቅ ሊሆን ይገባል ሲሉ ተከራክረዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤትም የግራቀኙን ክርክርና ማስረጃ ሰምቶና መርምሮ ለክሱ ምክንያት የሆነው ቤትና ገንዘብ ለአመልካች ሊመለስላቸው እንደማይገባ ገልፆ ውሣኔ ሰጥቶቦታል። በዚህ ውሣኔ የአሁኑ 2ኛ ተጠሪ ባለመስማማት ይግባኛቸውን ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ግራቀኙ ከተከራከሩ በሁዋላ ጉዳዩ ተመርምሮ በአስተዳደራዊ ውሣኔ የሚያልቅ እንጂ በፍርድ ቤት የሚታይ አይደለም በሚል ምክንያት የስር ፍርድ ቤት የሰጠው ውሣኔ ተሸሯል። ከዚህም በኋላ አመልካች የሰበር አቤቱታቸውን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ

ችሎት ቢያቀርቡም ተቀባይነት አላገኙም። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሣኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

የአመልካች ጠበቃ መጋቢት 30 ቀን 2001 ዓ.ም በጻፉት ሁለት ገጽ የሰበር አቤቱታ በጉዳዩ ላይ በተሰጠው ውሣኔ መሠታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈፅሟል የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘረው አቅርቦዋል። ይዘቱም ባጭሩ፡- የአመልካች ጥያቄ ቤትና ገንዘብ ያላግባብ ተነጠቅሁ የሚል ሁኖ እያለ በፍርድ ሊያልቅ የሚችል አይደለም በሚል ምክንያት የስር ፍርድ ቤት ውሣኔ መሻሩ ያላግባብ ስለሆነ ሊታረም የሚገባው ነው በማለት መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው። አቤቱታው ተመርምሮም በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤትና በሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር አስተዳደራዊ ስለሆነ በፍርድ ቤት መዳኘት የለበትም በማለት የስር ፍርድ ቤት ውሣኔ መሻሩ ባግባቡ መሆን ያለመሆኑን ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ ተደርጎአል። በዚህም መሠረት ለተጠሪዎች መጥሪያ ተልኮላቸውና መድረሱም ተረጋግጦ ሊቀርቡ ስላልቻሉ ጉዳዩ ተጠሪዎች በሌሉበት እንዲታይ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም በበታች ፍርድ ቤቶች ግራቀኙ ያደረጉትን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሣኔ እና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አንጻር በሚከተለው መልኩ መርምሮታል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው በዛላንበሳ አካባቢ በጦርነት ምክንያት ከቤት ንብረታቸው ተፈናቅለው ለነበሩት ዜጎች ማቋቋሚያ የሚሆን መሬትና የብር 25,000.00 /ሃያ አምስት ሺህ/ ቤት መስሪያ እርዳታ ለመስጠት የተለያዩ አካላት ተወካዮች ያሉበት ኮሚቴ ማቋቋሙን መንግስት ባወጣው የችግረኛ ተረጋጂዎች መለያ መስፈርት መሠረት በጦርነቱ ተፈናቅለው በፕላስቲክ ዳስ የሚኖሩ 969 ተፈናቃዮች በዕዳ መሬት ተሰጥቷቸው ገንዘቡም በየደረጃው በሶስት ጊዜ እንዲሰጥ ተወስኖ ብር 7,500.00 በማቋቋሚያ ኮሚሽን መስጠቱን አመልካችም በጦርነቱ ምክንያት ከቤት ንብረታቸው ተፈናቅለው በፕላስቲክ ዳስ የሚኖሩና ለተረጋጁነት የሚያሟሉ መሆኑ ተረጋግጦ መሬት ተሰጥቷቸው በስማቸው በማዘጋጃ ቤት ተመዝግቦ የመሬት ኪራይ ካርታ የዕዳት የቤት ስራ ፈቃድ የቴክኒክ አገልግሎት የችካል የይዘታ ማረጋገጫ ክፍያዎችን በሙሉ ከፍለው ከመንግስት በእርዳታ የተሰጣቸውን ብር 7,500.00 እና ከራሳቸው ብር 7000.00 ጨምረው በብር 14,500.00 የቆርቆሮ ክዳን እስኪቀረው ቤቱን ሰርተው ከጨረሱ በኋላ ኤርትራዊ ነሽ በሚል ምክንያት 1ኛ ተጠሪ ከአመልካች ነጥቆ ለሁለተኛ ተጠሪ እንዲሰጥ ማድረጉን ገልፀው የሚከራከሩ መሆኑን ነው። ከዚህ ሁሉ መገንዘብ የተቻለው አመልካች የሚከራከሩት በመንግስት በተሰጣቸው ቦታና ገንዘብ የራሳቸውን ገንዘብ ጨምረው የገነቡት ቤትና ቦታ ያላግባብ የተነጠቁ በመሆኑ በፍርድ ኃይል እንዲመለስላቸው ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን ነው።

በመሠረቱ በፌዴራልም ሆነ በክልል የዳኝነት ስልጣን የፍ/ቤቶች ብቻ ስለመሆኑ በኢ.ፌ.ዲ.ሪፕብሊክ ሕገ መንግስት አንቀጽ 79/ለ/ ተደንግጓል። የሕገመንግስቱ አንቀጽ 37 ድንጋጌ ሲታይ ደግሞ ፍ/ቤቶች በማናቸውም ጉዳይ ገደብ የለሽ ስልጣን የሌላቸው መሆኑም ተመልክቷል። በዚህም መሠረት የሕገመንግስቱ አንቀጽ 79/ለ/ እና 37 አንድ ላይ ሲታዩ ፍ/ቤቶች አንድን ጉዳይ ተቀብለው ለማየትና ለመወሰን ሥልጣን የሚኖራቸው ጉዳዩ በፍርድ ሊወሰን የሚገባው /Justiciable matter/ ሆኖ ከተገኘ ብቻ መሆኑን ያስገነዝባሉ። የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 37 ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር 1 “ማንኛውም ሰው በፍርድ ሊወሰን የሚገባውን ጉዳይ ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ በህግ የዳኝነት

ሥልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ውሳኔ ወይም ፍርድ የማግኘት መብት አለው።” በሚል ከተደነገገው “.... ወይም ለሌላ በህግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል.....” የሚለው እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 4 በሌላ እኳኋን እንዲፈፀም በህግ ካልተገለፀ ክስን ተቀብሎ ለማከራከር ሥልጣን ያለው ፍ/ቤት ብቻ ነው በሚል መደንገጉ በፍርድ ሊወሰን በሚችለው ጉዳይ ፍ/ቤቶች ብቸኛ ስልጣን ያላቸው መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው። በመሆኑም ፍ/ቤቶች አንድን ጉዳይ ተቀብለው ማየት የሚችሉት ጉዳዩ በፍርድ የሚያልቅ ሲሆንና በሌላ እኳኋን እንዲታይ በሕግ እስካልተወሰነ ድረስ ነው።

ወደተያዘው ጉዳይ ስንመለስም የአመልካች ጥያቄ ቤትና ቦታዬን ያላግባብ ተነጠቅሁ የሚልና በፍርድ ኃይል የንብረት መብቻው እንዲከበርላቸው የሚጠይቅ ነው። እንዲህ አይነት ጉዳይ በፍርድ እንዳያልቅ የሚከለክል ሕግ የሌለ ሲሆን ጉዳዩ አስተዳደራዊ ነው ሊባል የሚችልበት ሕጋዊ ምክንያትም የለም። ጉዳዩን እንዲዳኝ በሕግ ተለይቶ ስልጣን የተሰጠው አካልም የለም። በመሆኑም ጉዳዩ በፍርድ ሊወሰን የሚገባው /Justiciable matter/ ጉዳይ እንጂ በአስተዳደር የሚያልቅ ጉዳይ አይደለም። በመሆኑም ጉዳዩ በአስተዳደር የሚያልቅ ነው በሚል ምክንያት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት መሻፍና የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎትም ይህንኑ ውሳኔ ማጽደቁ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ሆኖ አግኝተናል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 23281 ግንቦት 14 ቀን 2000 ዓ.ም ተሰጥቶ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 25845 ጥር 28 ቀን 2001 ዓ.ም በአብላጭ ድምጽ የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348/1/ መሠረት ተሸሯል።
2. የአመልካች ጥያቄ ያላግባብ ቤትና ቦታዬን ተነጠቅሁኝ የሚል በመሆኑ በፍርድ ሊወሰን የሚችል እንጂ በአስተዳደራዊ ውሳኔ የሚያልቅ አይደለም ብለናል።
3. ጉዳዩ በፍርድ ሊወሰን የሚችል በመሆኑ የስር የዞን ፍርድ ቤት በፍሬ ጉዳዩ ላይ የሰጠው ውሳኔ የግራቀኙን ማስረጃዎችንና አግባብነት ያላቸውን ሕጎች ያገናዘበ መሆን ያለመሆኑን በመመርመር በጉዳዩ ላይ ተገቢውን ውሳኔ እንዲሰጥበት ጉዳዩን ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 343/1/ መሠረት መልሰንለታል።
4. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሣራ አመልካች የራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።
መዝገቡ ተዘግቷል፣ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ም.አ